

Sygn. akt V CSK 314/09

POSTANOWIENIE

Dnia 18 marca 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Lech Walentynowicz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Antoni Górski

w sprawie z wniosku PSE - Operatora S.A. w W. (obecnie: Polskie Sieci
Elektroenergetyczne Operator S.A. w K.)

przy uczestnictwie H. D. i Skarbu Państwa – Prezydenta Miasta
B.

o stwierdzenie zasiedzenia służebności,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 18 marca 2010 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w B.
z dnia 19 lutego 2009 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w B. do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Wnioskodawca – Polskie Sieci Elektroenergetyczne S.A. w W. (w toku postępowania sądowego wnioskodawca zmieniał nazwę na: „PSE – Operator S.A. w W.” oraz Polskie Sieci Elektroenergetyczne Operator S.A. w K.) domagał się stwierdzenia, że nabył w 1980 r. przez zasiedzenie służebność gruntową na nieruchomości położonej w Z. (działka nr 499/29 wpisana do Kw nr [...]), polegającą na zapewnieniu każdorazowemu właścicielowi linii energetycznej 220 kv relacji „B. – M.” prawa przejazdu i przechodu w celu konserwacji, naprawy oraz wymiany słupa i innych elementów linii przesyłowej.

Uczestniczka H. D., będąca właścicielką nieruchomości „obciążonej”, wniosła o oddalenie wniosku, przede wszystkim dlatego, że wystąpiła do Sądu Okręgowego w B. z żądaniem wykupu działki przez wnioskodawcę (art. 231 § 2 k.c.).

Postanowieniem z dnia 24 czerwca 2008 r. Sąd Rejonowy w C. stwierdził nabycie przez wnioskodawcę z dniem 1 stycznia 1981 r. – w następstwie zasiedzenia – służebności gruntowej (przesyłowej) opisaną szczegółowo w treści orzeczenia.

Sąd ustalił, że bezsporny i oczywisty jest fakt wybudowania oraz eksploatacji przez wnioskodawcę i jego poprzedników prawnych w latach 1960 – 1980 linii energetycznej relacji „B. – M.”. Byli oni samoistnymi posiadaczami urządzeń energetycznych w złej wierze, w związku z czym nabyli służebność przesyłową po 20-letnim okresie posiadania (art. 172 k.c. w związku z art. 292 i 336 k.c.).

Po wniesieniu przez uczestniczkę apelacji, Sąd Okręgowy w B. wezwał do udziału w sprawie, jako uczestnika, Skarb Państwa – Prezydenta Miasta B., a następnie – postanowieniem z dnia 19 lutego 2009 r. – zmienił zaskarżone postanowienie i oddalił wniosek o zasiedzenie oraz orzekł o kosztach postępowania sądowego.

Sąd II instancji potwierdził możliwość nabycia przez przedsiębiorstwo energetyczne służebności przesyłowej w wyniku samoistnego posiadania

nieruchomości w zakresie odpowiadającym treści służebności. Wskazał jednak, że zasiedzenie – w ustalonych okolicznościach rozpoznawanej sprawy – mogło nastąpić z dniem 1 stycznia 1985 r. na rzecz Skarbu Państwa jako właściciela mienia ogólnonarodowego (art. 128 k.c.). Jednocześnie przyjął, że Sąd Rejonowy nie mógł z urzędu stwierdzić zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa, bo odesłanie z art. 610 k.p.c. nie sięgało tak daleko.

Sąd Okręgowy zgłosił ponadto zastrzeżenia co do treści wniosku, zwracając uwagę na nieprecyzyjne określenie treści służebności, niedające się skorygować z urzędu przez sąd. Sąd Rejonowy mógł wprawdzie zażądać sprecyzowania wniosku (art. 187 k.p.c. i art. 130 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), ale tych braków nie można naprawić w postępowaniu apelacyjnym, nie jest również możliwa wówczas zmiana wniosku (art. 383 k.p.c.).

Sąd odwoławczy wskazał również na niedostatki postępowania dowodowego (pominięcie dowodu z oględzin oraz z opinii biegłego geodety), utrudniające wytyczenie działki niezbędnej do korzystania ze służebności przesyłowej. Zwrócił również uwagę na uprawnienia wnioskodawcy umożliwiające dostęp do urządzeń przesyłowych, wynikające z art. 124 ust. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2004 r. Nr 261, poz. 1603 ze zm.).

Wnioskodawca w skardze kasacyjnej domagał się uchylecia tego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Skarżący powołał się na naruszenie przepisów postępowania, a mianowicie art. 187, 321 § 1, 382 i 383 k.p.c., oraz przedstawił zarzut błędnej wykładni i niewłaściwego zastosowania art. 282 i 353 k.c. w związku z art. 172-176 k.c.

Wniosek o zasiedzenie – zdaniem skarżącego – był sformułowany prawidłowo, dostosowany do treści służebności, a ewentualne zaniechania Sądu I instancji w zakresie jego uzupełnienia nie mogą obciążać wnioskodawcy. Ponadto, w postępowaniu o stwierdzenie zasiedzenia sądy podejmują czynności z urzędu, także w postępowaniu odwoławczym mającym merytoryczny charakter. Sąd Okręgowy w zasadzie potwierdził istnienie przesłanek zasiedzenia, nie mógł więc oddalić wniosku.

Uczestniczka postępowania H. D. wniosła o oddalenie skargi kasacyjnej, odwołując się do stanowiska Sądu II instancji.

Uczestnik postępowania – Skarb Państwa wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania. Wyraził przy tym pogląd, że jest beneficjentem zasiedzenia służebności jako właściciel urządzeń przesyłowych przed zmianą art. 128 k.c. W konsekwencji niewezwanie go do udziału w postępowaniu pierwszoinstancyjnym oznacza nieważność tego postępowania z mocy art. 379 pkt 5 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie jest uzasadniona sugestia wnioskodawcy o możliwości zastosowania w rozpoznawanej sprawie przepisów dotyczących służebności przesyłu (art. 305¹ 305⁴ k.c.), które weszły w życie z dniem 3 sierpnia 2008 r. Przy braku przepisów przejściowych w ustawie nowelizującej z dnia 30 maja 2008 r. (Dz.U. Nr 116, poz. 731), mają zastosowanie zasady określone w art. XXXVII i XLI przep. wpr. k.c., z których wynika, że przepisy o służebnościach przesyłu nie mają mocy wstecznej. W tej sprawie ważne jest przede wszystkim bezsporne, oczywiste ustalenie, że zasiedzenie służebności gruntowej (przesyłowej) nastąpiło przed dniem 1 lutego 1989 r. t.j. przed zmianą art. 128 k.c. Rozbieżność między sądami co do daty zasiedzenia (1 stycznia 1980 r. bądź 1 stycznia 1985 r.) nie ma tu praktycznego znaczenia. Zasadnie zatem Sąd Okręgowy przyjął, iż przy obowiązywaniu niezmienionego art. 128 k.c. właścicielem urządzeń przesyłowych mógł być tylko Skarb Państwa, zatem korzystanie przez przedsiębiorstwo z nieruchomości w sposób odpowiadający treści służebności gruntowej, prowadzące do jej zasiedzenia przed dniem 1 lutego 1989 r., stanowiło podstawę do nabycia tej służebności przez Skarb Państwa (zob. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 17 września 1993 r., II CRN 76/93, niepubl., z dnia 11 grudnia 2008 r. II CSK 314/08, niepubl. z dnia 16 września 2009 r., II CSK 103/09, niepubl. oraz z dnia 22 października 2009 r., III CZP 70/09, niepubl.).

Nie można jednak podzielić stanowiska Sądu Okręgowego, że niemożliwe było stwierdzenie zasiedzenia na rzecz niewnioskodawcy bądź na rzecz uczestnika nieobjętego wnioskiem. W tej kwestii przeważa w judykaturze pogląd wskazujący

na obowiązek sądu ustalenia uprawnionego beneficjenta, chociażby nie była to osoba wskazana przez wnioskodawcę (art. 610 k.p.c. w związku z art. 670 i 677 § 1 k.p.c.). W sprawach o zasiedzenie związane granicami żądania (art. 321 § 1 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.) nie dotyczy osoby, która nabyła prawo w drodze zasiedzenia, ani chwili, w której nabycie to nastąpiło. Są to bowiem przesłanki prawa materialnego pozostające w wyłącznej kognicji sądu. Przesłanki te są nierozdzielnie związane z treścią orzeczenia i oznaczają nie tylko to, że nabywcą prawa jest osoba wskazana w sentencji orzeczenia, ale i to, że nie było w chwili zamknięcia rozprawy innych uprawnionych nabywców z tytułu zasiedzenia (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 12 czerwca 1986 r., III CZP 28/86, OSNC 1987, nr 5-6, poz. 74, z dnia 16 stycznia 1997 r., I CKU 55/96, niepubl., z dnia 18 września 1998 r., III CKN 608/97, niepubl., z dnia 10 stycznia 2002 r., I CZ 194/01, niepubl. oraz z dnia 7 października 2005 r., IV CK 133/05, niepubl.). Na rzecz tego poglądu przemawia również argument, iż orzeczenia o zasiedzeniu korzystają z rozszerzonej prawomocności i są skuteczne erga omnes. Z przedstawionych przyczyn w rozpoznawanej sprawie dopuszczalne było stwierdzenie zasiedzenia na rzecz Skarbu Państwa.

Skutki procesowe związane z nieuczestnictwem tego uprawnionego podmiotu w postępowaniu pierwszoinstancyjnym trafnie zostały przedstawione przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Niewątpliwie wystąpiła nieważność tego postępowania z mocy art. 379 pkt 5 k.p.c. (zob. też orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1966 r., II CR 78/66, OSNC 1967, nr 5, poz. 83 i z dnia 10 listopada 2004 r., II CK 1875/04, niepubl.). Wprawdzie nie może być mowy o nieważności postępowania odwoławczego z racji udziału w nim Skarbu Państwa, ale brak reakcji Sądu Okręgowego na nieważność postępowania przed Sądem Rejonowym oznacza rażące naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. (w związku z art. 379 pkt 5 k.p.c.), co uzasadnia skuteczność skargi kasacyjnej (por. również orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 21 maja 2002 r., III CKN 948/00, OSNC 2003, nr 5, poz. 68 oraz z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55).

Sąd Okręgowy zgłosił zastrzeżenie wobec treści wniosku oraz wobec nieprecyzyjnego określenia treści służebności w postanowieniu Sądu Rejonowego.

Gdyby nawet zastrzeżenia te były istotne, to istniały instrumenty procesowe umożliwiające stosowne korekty (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2008 r., II CSK 147/08, niepubl.). Nie było natomiast podstaw do merytorycznego oddalenia wniosku, oznaczającego, że nie wystąpiły materialnoprawne przesłanki orzeczenia. Doszło tu do sprzeczności między treścią uzasadnienia, w którym Sąd Okręgowy wskazał osobę beneficjenta i datę zasiedzenia służebności, a sentencją zaskarżonego postanowienia. Nieuzasadnione było również odwołanie się do art. 124 ust. 6 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2004 r., Nr 261, poz. 2603 ze zm.), regulującego uprawnienia administracyjnoprawne nie mające żadnego związku z sądowym postępowaniem o stwierdzenie zasiedzenia służebności gruntowej.

Z przedstawionych przyczyn należało uchylić zaskarżone postanowienie i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 13 § 2 k.p.c.).